

Robert Kotowski

Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego w Kielcach

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 25, 421-424

2010

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DR ROBERT KOTOWSKI

MONOGRAFIA I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. STEFANA ŻEROMSKIEGO W KIELCACH

Jedna z najstarszych w kraju, a najstarsza w Kielcach szkoła średnia, nosząca dziś nazwę I Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego doczekała się monografii. Z okazji 285 rocznicy powstania szkoły nakładem Stowarzyszenia Absolwentów I Liceum Ogólnokształcącego w Kielcach i „Fundacji Posteris” wydana została wielotomowa praca przygotowana przez kieleckich naukowców, a zarazem wychowanków liceum. Jest to pierwsze tak obszerne i wnikliwe opracowanie poświęcone tej tematyce. Nie świadczy to absolutnie o braku zainteresowania badaczy dziejami szkoły i szkolnictwa w Kielcach, ale dotychczasowe prace miały charakter fragmentaryczny i okazjonalny. Były jednak pomocne przy opracowaniu niniejszej pozycji.

Na monografię składają się cztery tomy. Pierwszy, najobszerniejszy obejmuje najdłuższy okres historii poczynając od zarania po rok 1945. Jej Autorem jest znany badacz historii społecznej i regionalnej, a także dziejów oświaty i nauki na ziemiach polskich w XIX i XX wieku prof. Adam Massalski. Już samo nazwisko może być gwarantem dla potencjalnych czytelników, że jest to opracowanie najwyższej próby. Profesor Massalski poświęcił kilkadziesiąt lat swojej pracy naukowej, badań oraz kwerend bibliotecznych i archiwalnych przybliżających historię szkolnictwa. Wynikiem tej aktywności jest ogromna liczba artykułów, rozpraw i opracowań, a wśród nich wydane w 1975 roku *Szkolnictwo na Kielecczyźnie w okresie okupacji 1939-1945*, w roku 1983 – *Szkolnictwo średnie Kielc do roku 1862*, czy wydane w 2001 roku *Szkoły średnie rządowe męskie na ziemi kieleckoradomskiej w latach 1833-1863* i ostatnio w 2009 roku – *Słownik biograficzny. Nauczyciele szkół średnich rządowych męskich w Królestwie Polskim 1833-1862*.

Dorobek badawczy profesora Massalskiego, w sposób naturalny pretenduje do opracowania dziejów najstarszej kieleckiej szkoły. Ten najobszerniejszy, bo bez mała sześciuset stronicowy tom składa się z dwunastu rozdziałów, opatrzony został wstępem i zakończeniem, ponadto treść uzupełniono wykazem źródeł i literatury, jak również wykazem skrótów, ilustracji oraz tabel. Bardzo pomocny jest także zamieszczony w pracy indeks osobowy. W krótkim wstępie profesor Massalski przybliżył rolę szkolnictwa średniego w rozwoju polskiej kultury, jak również zarysował dotychczasowy dorobek wielu autorów poświęcony tej problematyce. Przedstawił także szereg opracowań i źródeł drukowanych, wykorzystanych przy opisywaniu dziejów szkoły w kolejnych latach jej funkcjonowania. W pracy uwzględnił również materiały archiwalne oraz źródła drukowane polskie i rosyjskie, a także opracowania, pamiętniki i wspomnienia.

Kreśląc dzieje najstarszej kieleckiej szkoły średniej Autor przyjął układ chronologiczno-merytoryczny poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów. Pozwala to czytelnikowi sprawnie poruszać się po kolejnych kartach monografii, przenosząc się z dużą łatwością do oddalonej o wiele lat szkolnej rzeczywistości.

Pierwszy rozdział książki zatytułowany *Szkoła średnia w Kielcach pod zarządem księży komunistów 1727-1819* poświęcony został genezie szkoły i początkom jej działalności. Przedstawiony w nim czas obejmuje lata saskie, pracę Komisji Edukacji Narodowej, jak również późniejszy okres zaboru austriackiego, Księstwa Warszawskiego i trudne czasy początków Królestwa Polskiego. Autor omawia przemiany kieleckiej szkoły w kolejnych latach, dotykając zarówno problematyki organizacyjnej, materialnej, jak i spraw dydaktycznych.

W drugim rozdziale - *Szkoła departamentowa - wojewódzka 1816-1832* znalazły swój opis pierwsze lata funkcjonowania placówki w nowym kształcie, oraz proces tworzenia nowych struktur i organizacji szkoły. W tym czasie działała już jako jednostka departamentowa, podlegająca Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Inauguracja pierwszego roku szkolnego odbyła się 15 września 1816 roku. W rozdziale drugim zostają także wyodrębnione podrozdziały poświęcone nauczycielom i uczniom. Autor kreśli ich sylwetki, charakter pracy, przytacza statystyki poświęcone ich wykształceniu, zarobkom, a także liczebności. Podobnie przedstawia liczbę uczniów, absolwentów, ich wiek, narodowość, status społeczny, aktywność w szkole oraz losy wybijających się jednostek. Chcąc w jak najszerszy i jednocześnie czytelny sposób przedstawić zakres funkcjonowania placówki prof. Massalski przyjął podobną strukturę rozdziałów, umieszczając w nich podrozdziały omawiające ten sam zakres pracy szkoły w różnych okresach. Dzięki temu już od tego rozdziału, czytelnik ma możliwość poznać politykę oświatową władz, organizację, warunki finansowe i materialne, przebieg procesu nauczania, programy, nauczycieli, uczniów czy funkcjonowanie biblioteki. W każdym rozdziale Autor przedstawia, co jest niezwykle cenną informacją tło historyczne, opisując wydarzenia polityczne, społeczne i związane z nimi wszelkie zmiany ustawodawcze.

Trzeci rozdział *Gimnazjum Wojewódzkie (Gubernialne) 1833-1840*, omawia działalność placówki w siedmioletnim okresie, którego cezurę wyznaczają dwa ważne wydarzenia. Pierwsze, związane z przekształceniem szkoły w Gimnazjum Wojewódzkie i rozpoczęciem pracy w nowym kształcie, drugie zaś to jej likwidacja w związku ze zmianą systemu szkolnictwa na terenie Królestwa Polskiego.

Po kilku latach odczuwalnego w Kielcach braku szkoły średniej, z początkiem roku szkolnego 1844/1845 przywrócono w mieście szkołę powiatową, a od roku 1845 utworzono szkołę wyższą realną, która w ciągu 17 lat wykształciła ponad 1600 uczniów. Starania o stworzenie tej placówki, jak również okoliczności prawno-polityczne jej powstania opisane zostały w czwartym rozdziale książki. Rozdział *Szkoła wyższa realna w Kielcach 1845-1862*, bo tak brzmi jego tytuł, przybliży także politykę oświatową władz Królestwa Polskiego, której efektem stała się likwidacja w roku 1861/1862 szkoły wyższej realnej. W jej miejsce od roku 1862/1863 powołane zostało gimnazjum klasyczne. Jego trudne początki w okresie powstania styczniowego i dalsze losy opisane zostały w rozdziale piątym - *Gimnazjum klasyczne w Kielcach 1862/1873* z właściwą Autorowi wnikliwością i swobodą poruszania się w podjętej problematyce.

Kolejny rozdział *Gimnazjum męskie w Kielcach 1873-1905* poświęcony został działalności szkoły w trudnym okresie ujednoczenia systemu kształcenia na te-

renie całego Cesarstwa Rosyjskiego. Przybliżając losy szkoły Autor opisuje także politykę caratu wobec szkół w Królestwie Polskim, nie zapomina przy tym o kieleckich nauczycielach, uczniach i procesach dydaktycznych i wychowawczych. Temu ostatniemu poświęca nieco więcej miejsca, bowiem omawiany w rozdziale okres charakteryzował się zaostrzoną dyscypliną i rygiorem podporządkowania uczniów – nawet poza szkołą.

Uczniowie kieleckiego gimnazjum zaznaczyli także swój udział w obronie polskiej szkoły podczas strajku szkolnego. Wzięło w nim udział, ponosząc także przykre konsekwencje, ponad 200 uczniów. Wydarzenia strajkowe są punktem wyjścia do kolejnego rozdziału *Gimnazjum rządowe męskie w Kielcach 1905-1915 (1917)*. Ta podwójna data w tytule wynika z faktu przeniesienia w 1915 roku kieleckiego gimnazjum na teren Rosji, gdzie formalnie funkcjonowało do 1917 roku. W Kielcach natomiast moment przeniesienia szkoły był równoznaczny z jej likwidacją. Dziesięcioletni okres działalności gimnazjum męskiego, poprzedził niemalże bezpośrednio powstanie szkoły w państwie polskim. Podobnie jak poprzednie w innych rozdziałach został wnikliwie omówiony w wymienianych już wielokrotnie obszarach. Autor nie odchodzi także od wyznaczonego schematu chronologiczno-merytorycznego, w kolejnym - ósmym rozdziale - obejmującym czas działalności w niepodległej Polsce. Swe rozważania zamyka smutnym, ale też i ofiarnym okresem w dziejach szkoły. W rozdziale dziewiątym – *Gimnazjum i Liceum im. Stefana Żeromskiego w czasie okupacji hitlerowskiej 1939-1945* obok zarysu polityki oświatowej okupanta, opisuje organizację tajnych kompletów, nauczycieli, uczniów oraz miejsca podziemnej edukacji.

Książka profesora Massalskiego jest efektem kilkudziesięcioletniej pracy badawczej. Napisał ją komunikatywnie, z ogromną wiedzą o przedmiocie, w oparciu o bardzo dobry warsztat naukowy, z wykorzystaniem szerokiego zakresu źródeł i literatury. Dzięki temu powstał niezwykle barwny i ciekawy, ale przed wszystkim autentyczny obraz szkoły. Być może zasadnym byłoby poświęcenie nieco więcej miejsca na bliższą charakterystykę codzienności uczniowskiej, obyczajowości, ale może stanie się to inspiracją dla innych autorów. Oczywiście w żaden sposób nie umniejsza to wartości książki, która jak dotąd stanowi najbardziej wyczerpujące opracowanie poświęcone tej tematyce. Charakterystyka poszczególnych etapów pracy szkoły, pod wieloma zarządami, w różnych ramach organizacyjnych, w zmiennych, często niezwykle trudnych warunkach politycznych i społecznych pozwala czytelnikowi określić miejsce oraz znaczenie tej placówki oświatowej w życiu miasta i regionu, a także docenić jej wkład w rozwój szkolnictwa w Polsce. Taka była intencja Autora i w ocenie piszącego te słowa bezsprzecznie została zrealizowana.

Tom drugi monografii stanowiący kronikarski zapis powojennych dziejów szkoły w latach 1945-2000 opracowała prof. dr hab. Halina Wójcik-Łagan. Autorka z dużą dbałością przedstawiła zapis wydarzeń i osób związanych z tą placówką opierając się na obszernej bazie źródłowej. Złożyły się na nią kroniki szkolne, księgi protokołów posiedzeń rad pedagogicznych, jak również wspomnienia i relacje uczniów, co jest niezwykle cennym zasobem w tego typu opracowaniach. W pracy wykorzystane zostały artykuły z prasy codziennej a także księgi pamiątkowe opracowane i wydawane przy okazji zjazdów absolwentów. W kronice zastosowano układ chronologiczno-problemowy wyodrębniając obszary życia szkoły („Patron i Żeromszczacy”, „Uroczystości oficjalne”, „Działalność dydaktyczno-wychowawcza”, „Olimpiady i konkursy”, „Szkolne koła zainteresowań”, „Organizacje młodzieżowe”, „Samorząd szkolny”, „Kultura w szkole”, „Szkolne czaso-

pisma”, „Działalność społeczna”, „Sport”, „Turystyka”, „Harcerstwo”, „Goście i spotkania”). Opracowanie opatrzone wstępem, wykazem ilustracji i indeksem nazwisk, oraz aneksami dotyczącymi szkolnej prasy, co ułatwia poruszanie się po wydawnictwie. Tom drugi jest pierwszym tego typu zapisem przybliżającym życie szkolne w latach 1945-2000. Temat z pewnością nie został wyczerpany, co z pełną odpowiedzialnością podkreśla Autorka, wskazując na dalszą potrzebę jego eksploracji. Publikowana kronika stanowi do tego doskonały punkt wyjścia.

Trzeci tom monografii to *Słownik biograficzny zasłużonych nauczycieli i wychowanków* autorstwa profesorów Adama Massalskiego i Jerzego Szczepańskiego. Jest on doskonałym uzupełnieniem dwóch pierwszych, zawiera podstawowe dane biograficzne dotyczące nauczycieli uczących w liceum oraz wychowanków. Zgodnie z zasadą *Polskiego Słownika Biograficznego*, zaprezentowano w nim jedynie osoby już nieżyjące. Wśród nich postaci znanych i zasłużonych dla polskiej kultury i życia społecznego w regionie, ale też i kraju, z którymi czytelnik mógł zetknąć się już w dwóch pierwszych tomach wydawnictwa. Obok tych nazwisk znaleźć można także osoby mniej znane, o których nie sposób dowiedzieć się z innych dostępnych słowników biograficznych czy encyklopedii, a odgrywających znaczną rolę w życiu szkoły. Słownik opatrzone wstępem i wykazem podstawowej literatury, podzielony został na trzy części. Każda z nich dotyczy innej grupy osób. I. *nauczyciele*, II. *pracownicy obsługi* oraz III. *wychowankowie*. Opracowanie, jak to zwykle bywa w tego typu wydawnictwach, nie może być kompletne, chociażby ze względu na duże luki w bazie źródłowej - jej fragmentaryczność, rozproszenie itp. Należy także pamiętać, że swym zakresem obejmuje kilka stuleci. Niezależnie od tego na uwagę zasługuje duża skrupulatność i dociekliwość Autorów, którym mimo obiektywnych trudności udało się stworzyć wyjątkowe dzieło, stanowiące ważną i wartościową pozycję w dziedzinie biografistyki.

Całość monografii zamyka czwarty tom, który stanowi wykaz bibliograficzny opracowań poświęconych szkole – I Liceum Ogólnokształcące im. Stefana Żeromskiego w Kielcach – bibliografia, przygotowany przez Beatę Piotrowską z Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Witolda Gombrowicza w Kielcach. Zawiera ona opis 1673 pozycji, usystematyzowanych, ale zróżnicowanych kryteriów. Część uszeregowano wg daty wydania publikacji, część wg alfabetycznego układu nazwisk autorów lub tytułów prac zbiorowych. Przyjęte kryteria, jak również przejrzysty podział na wyodrębnione działy tematyczne (*Materiały źródłowe, Z kart historii, Z życia szkoły 1950-2010, Pamiętniki i wspomnienia, Ludzie szkoły, Organizacje, Czasopisma szkolne, Szkoła w literaturze, Szkoła w sztuce i fotografii, Varia*) pozwalają czytelnikowi swobodnie poruszać się po wykazie. Jest to pierwsze tak obszerne opracowanie bibliograficzne publikacji związanych z omawianą szkołą, stanowiące cenną pozycję na rynku wydawniczym. Z pewnością bibliografia ta stanie się niezwykle przydatna zarówno profesjonalnym badaczom jak i miłośnikom literatury, podobnie jak całość opracowania.

Omawiana monografia może też stanowić elegancką, bibliofilską pamiętkę dla absolwentów, nauczycieli i osób związanych ze szkołą i warto podkreślić w tym miejscu bardzo atrakcyjną szatę graficzną książki i jej staranne wydanie. Jednak przede wszystkim jest nieocenionym źródłem wiedzy dla historyków oświaty, historyków, pedagogów, regionalistów i kielczan chcących wiedzieć jak najwięcej o swoim mieście i jego historii.

Robert Kotowski